

Dels llibres de lectura escolar, en recordo un conte sobre un vell que abans de morir convenç els seus fills que a les vinyes de la seva propietat hi havia un tresor amagat. I els diu que vagin a desenterrar-lo. Els nois es van escarrassar cavant el terreny, sense trobar-hi cap rastre d'un tresor. Però quan arribà la tardor, aquelles vinyes donaren la millor collita de tota la contrada. I així, els fills se n'adonaren que el pare els havia llegat la seva experiència: la benedicció no és posseir or, sinó ser treballador. Quan érem menuts, a tots nosaltres ens confrontaven amb aquesta mena d'experiència, de vegades d'una manera amenaçadora, d'altres conciliadora: «Aquest caganiu, què m'ha de dir». «Espera't i ja ho veuràs, ja». Aleshores, la gent sabia amb certesa què vol dir l'experiència: era allò que els grans traspassen als joves. Ras i curt, era l'autoritat de l'edat, concentrada en refranys; generosament desenvolupada en les narracions; de vegades a manera d'una faula procedent d'un país llunyà que s'explica a la vora d'una llar de foc als fills o als nets. — Què se n'ha fet, de tot això? On podem trobar encara persones que sàpiguen explicar ordenadament una història? ¿Encara hi ha algú que, al llit de mort, pronuncia amb el darrer alè unes paraules tan perdurables que passen, com un anell, d'una generació a l'altra? Qui utilitza encara avui un refrany per expressar-se millor? ¿Hi ha encara algú que vulgui influenciar el jovent basant-se en la seva pròpia experiència?

La font d'aquest text és: Walter Benjamin «Erfahrung und Armut», inclòs en W.B., *Gesammelte Schriften. Band II-1. Aufsätze, Essays, Vorträge*, a cura de Rolf Tiedemann i Hermann Schweppenhäuser, Frankfurt, Suhrkamp, 1991 [1977], pp. 213-219. L'article «Erfahrung und Armut», titulat originalment «Erfahrungsarmut», es va publicar per primera vegada l'any 1933 a la revista *Die Welt im Wort*, que apareixia a Praga, un dels centres de l'exili alemany davant l'ascens del nacional-socialisme. Com es pot comprovar, es tracta d'un text concentrat on Walter Benjamin (Berlín, 1892 - Portbou, 1940) explora amb lucidesa la situació anímica i cultural, social i política (en el sentit més ampli del terme), d'un món desajustat, en els prolegòmens de la Segona Guerra Mundial. La seva mirada, que contempla un món en descomposició que ha fet miques la seguretat burgesa, i que qüestiona la idea d'un progrés lineal –desmentida amb escreix per les catàstrofes del segle XX–, ens interpel·la encara avui. O potser avui més que mai

No, res de tot això. Una cosa és clara: l'experiència s'ha esvaït, s'ha perdut, i ho ha fet justament en una generació que va viure entre 1914 i 1918 una de les experiències més terribles de la història. Potser això no és tan estrany com pot semblar d'entrada. Sens dubte, en aquell moment, es podia arribar a una conclusió: la gent va tornar dels camps de batalla emmudida. No en tornaren més rics, sinó més pobres pel que fa a una experiència que es pogués comunicar. Allò que hom va vessar deu anys després en l'allau de llibres sobre la guerra no tenia res a veure amb l'experiència, aquella mena d'experiència que passa de boca a orella. No, aquí no hi ha res d'estrany. Perquè mai les experiències no s'havien estavellat contra mentides tan grans com les estratègiques amb la guerra de posicions, les econòmiques amb la inflació, les físiques amb la fam, les morals amb l'abús dels poderosos. Una generació que encara havia anat a escola en tramvia de cavalls es va trobar de sobte al ras, perduda en un paisatge on només n'havien restat incòlumes els núvols, enmig d'un camp magnètic de corrents destructives i explosions on havien anat a raure els cossos humans, tan menuts i tan fràgils.

Una misèria completament nova es va abraonar sobre la gent amb aquest enorme desenvolupament de la tècnica. I l'altra cara de la medalla d'aquesta misèria és l'angunió doll d'idees que amb la revifalla de l'astrologia i la saviesa del ioga, la *Christian Science* i la quiromància, el vegetarianisme i el gnosticisme, l'escolàstica i l'espiritisme, es va fer un lloc entre —o millor dit, damunt de— la gent. Perquè no es tracta pas d'una renovació autèntica, sinó d'una galvanització. Cal pensar aquí en les extraordinàries pintures d'Ensor, en les quals un espectre recorre els carrers de les grans ciutats: els burgesos filisteus disfressats de carnaval, amb les màscares enfarinades i esparracades i les corones de quincalla al front, que s'agombolen per carrers i carrerons. Potser aquests llenços no són sinó la representació del renaixement grotesc i caòtic en el qual tants posen a hores d'ara les seves esperances. Però aquí és on podem veure-ho de manera més clara: la nostra pobresa en experiència és només part d'una pobresa més general que té de nou un rostre —un rostre tan precís i esmolat com el dels captaires de l'edat mitjana—. Perquè, quin valor té tot el pòsit de cultura si no ens hi lliga precisament l'experiència? Cap a on ens du, si l'experiència és deformada o menystinguda, això ja ho sabem: l'esgarrifosa mescladissa d'estils i concepcions del món del segle passat ho va deixar suficientment clar com perquè no haguéssim de considerar honorable confessar la nostra pobresa. Sí, reconeguem-ho: aquesta pobresa d'experiència no és només pobresa d'experiències de tipus individual o privat, sinó d'experiències de la humanitat en general. I amb això una forma de nova barbàrie.

Barbàrie? Així és. Ho dic per a introduir un nou, i positiu, concepte de la barbàrie. Perquè, on du la pobresa de l'experiència als bàrbars? Els du fins al punt en el qual han de començar de cap; han de fer foc nou; espavilar-se amb poca cosa; construir amb poca cosa i no mirar ni a la dreta ni a l'esquerra. Entre els grans creadors sempre hi ha hagut personalitats prou fermes com per ser capaços de fer net. Necessitaven una taula d'arquitecte, eren constructors. Un constructor d'aquests va ser Descartes, que per la seva filosofia sencera no volia utilitzar res més que una única certesa: «Penso, doncs existeixo» i amb això va començar. També Einstein va ser un constructor d'aquests, a qui de cop, de l'ampli món de la física, ja no li interessava res tret d'una petita incongruència entre les equacions de Newton i les observacions de l'astronomia. I aquest mateix començar de nou el tenien en ment també els artistes que es van atansar als matemàtics i varen començar a dibuixar el món com els cubistes amb formes geomètriques, de la mateixa manera com Klee es va acostar als enginyers.

Perquè les figures de Klee han estat concebudes, per dir-ho així, en un tauler de dibuix i obeeixen —igual com un bon automòbil respon en la carrosseria sobretot a les necessitats del motor— en l'expressió dels seus rostres sobretot a l'interior. L'interior més que no pas la interioritat: això és el que les fa bàrbares.

De tant en tant, els millors caps han començat a fer això mateix també amb els versos. La pèrdua total d'il·lusions pel que fa a l'època que ens ha tocat viure i tanmateix una adhesió sense reserves n'és el tret distintiu. És el mateix quan el poeta Bert Brecht constata que el comunisme no significa la distribució justa de la riquesa sinó de la pobresa, o quan el precursor de l'arquitectura moderna, Adolf Loos, declara: «Escric només per a la gent que té una sensibilitat moderna... Per als qui es consumeixen en la nostàlgia pel Renaixement o pel Rococó, per a aquests no escric, jo.» Un artista tan intricat com el pintor Paul Klee i un altre de tan programàtic com Loos, tots dos s'han apartat de la imatge de l'home heretada, festiva, noble, ornada amb tota mena d'ofrenes envers el passat, per mostrar l'home contemporani despullat, que crida com una criatura acabada de néixer dins els bolquers bruts d'aquesta època nostra. Ningú no l'ha retratat amb més alegria i riure que Paul Scheerbart. Ha escrit novel·les que vistes de lluny semblen de Jules Verne, però en gran contrast amb Verne, en el qual a la fi els qui volten per l'espai exterior, ni que sigui en els vehicles més inversemblants, són tothora petits rendistes francesos o anglesos, Scheerbart s'ha interessat per la qüestió de fins quin punt els nostres telescopis, avions i coets han fet dels homes d'antany uns éssers completament nous, dignes de veure i admirar. A més, aquests éssers ja parlen un llenguatge del tot nou.

El tret més significatiu hi és la tendència a les construccions arbitràries, en oposició a la formació orgànica, certament. Vet aquí la variable inconfusible del llenguatge dels personatges de Scheerbart o, més aviat, de la gent, perquè la semblança humana —aquest principi bàsic de l'humanisme— la rebutgen. Fins i tot dels noms propis: Peka, Labu, Sofanti i similars, són els noms dels personatges en un llibre que porta el nom del seu protagonista: «Lesabéndio». Als russos, també, els agrada posar als seus fills noms «deshumanitzats»: els diuen «Octubre» per celebrar el mes de la revolució o «Piatiletka», pel Pla Quinquennal, o «Aviakhim» segons el nom d'una companyia aèria. No es tracta de cap mena de renovació tècnica de la llengua, sinó de la seva mobilització al servei de la lluita o del treball; en tot cas de la transformació de la realitat, no pas de la seva descripció.

Però Scheerbart, per tornar a ell de nou, posa molt d'interès a situar els seus personatges —i seguint el seu model també els seus conciutadans— en barris construïts d'acord amb el seu estatus: en habitatges de vidre mòbils, talment com Loos i Le Courbusier els havien concebut mentrestant. El vidre no va ser triat per casualitat, és un material dur i llis, en el qual no pot quedar cap empremta. També un material fred i racional. Les coses fetes de vidre no tenen cap «aura». El vidre és l'enemic del misteri en general. I també és un enemic de la possessió. El gran escriptor André Gide va dir una vegada: cada objecte que vull posseir, se'm fa opac. ¿Es pot pensar que la gent com Scheerbart somnia amb construccions de vidre perquè confessin i admeten una nova pobresa? Potser escau aquí més que no la teoria, una analogia. En una estança burgesa dels anys 1880, tot i la «confortabilitat» que potser s'hi podia percebre, la impressió que predominava sempre es podria resumir amb la frase «tu aquí no hi tens res a fer». «Tu aquí no hi tens res a fer», perquè no hi ha cap racó en el qual el seu habitant no hagués deixat la seva empremta: en les lleixes amb tota mena de bibelots, en els sofàs amb els petits cobertors, en les finestres velades per cortines, davant la llar de foc amb la pantalla de llar. Una expressió precisa de Brecht ens ajuda molt a entendre-ho: «Esborreu-ne els rastres!», diu la tornada en el primer poema del *Breviari per habitants de les ciutats* (*Lesebuch für Städtebewohner*). Aquí en la cambra burgesa s'ha convertit en hàbit el capteniment oposat. I en canvi aquest «Intérieur» mou l'habitant a assumir un màxim d'hàbits, uns hàbits que s'ajusten més a l'«Intérieur», en el qual viu, que no a ell mateix. Això ho entendreà de seguida qualsevol que recordi la increïble alteració dels habitants d'aquestes cambres vellutades quan alguna cosa del parament domèstic es trobava una mica desendreçada. La seva mateixa manera d'nutjar-se —i aquesta emoció, que a poc a poc comença a extingir-se, podien desplegar-la amb gran virtuosis-

me— era sobretot la reacció d'un home al qual se li han esborrat «els rastres dels seus dies en aquest món». Tot això ho han inspirat Scheerbart amb el seu vidre i la Bauhaus amb el seu acer: han creat espais en els quals resulta difícil deixar-hi cap rastre. «Després de tot el que acabem d'explicar», va apuntar Scheerbart ara fa vint anys, «podem començar a parlar d'una 'cultura de vidre'. El nou entorn fet de vidre canviarà completament les persones. I l'únic que cal desitjar és que la nova cultura de vidre no trobi massa oposició.»

La pobresa d'experiència: aquest concepte no l'hem d'entendre com si les persones tinguessin deler de noves experiències. No, el que volen és alliberar-se de tota experiència, el que desitgen és un entorn en el qual la seva pobresa, tant l'externa com al capdavant també la interna, es faci visible d'una forma tan pura i clara que en pugui sortir quelcom digne. Tampoc s'hi tracta sempre de persones incultes o inexpertes. Sovint podem dir-ne justament el contrari: es tracta de persones que van «empassar-s'ho» tot, que s'han atipat de «la cultura» i de «la gent» i és per això que se senten saturats i fatigats. A ningú no escauen més les paraules de Scheerbart que a ells: «Tots esteu tan cansats... i esteu cansats només perquè no heu concentrat tots els vostres pensaments un sol pla, un pla senzill, però del tot meravellós». El cansament indueix la son, de manera que no resulta gens estrany que els somnis rescabalin de la tristesa i l'abaltiment viscuts durant el dia i presentin ja realitzada una existència molt senzilla però del tot meravellosa, per a la qual durant la vigília en manquen les forces. L'existència de Mickey Mouse és un d'aquests somnis de la gent d'avui. Aquesta existència és plena de miracles que no només superen les possibilitats tècniques, sinó que se'n riuen. El més meravellós resulta que sense cap mena de maquinària, d'una manera improvisada, només amb el cos del ratolí Micky i dels seus amics i els seus perseguidors, i també amb els mobles més quotidians possibles, igual com també amb els arbres, els núvols o el mar, s'aconsegueix tot. Natura, tècnica, primitivisme i confort s'han fet aquí plenament una i la mateixa cosa. Als ulls d'una gent cansada de les complicacions sens fi de la vida quotidiana i que només pot situar el sentit de la vida en el punt més llunyà d'un horitzó infinit de mitjans s'hi presenta, amb alleujament, una existència que en tota situació es basta a si mateixa de la manera més senzilla i alhora més confortable, en la qual un automòbil no pesa més que un barret de palla i els fruits s'arrodoneixen als arbres tan de presa com la barqueta d'un globus aerostàtic. Però en aquest punt hem de fer un pas enrere i mirar-nos-ho tot des de la distància.

Hem esdevingut pobres. Ens hem deixat perdre un bocí del llegat de la humanitat rere l'altre, sovint el vam haver d'empenyorar per una centèsima del seu valor,

per obtenir a canvi la menudalla del que és «actual». A la porta ja s'espera la crisi econòmica, rere seu s'insinuen les ombres d'una nova guerra. Mantenir-se ha esdevingut avui afer d'un grapat de poderosos, que Déu sap que no són més humans que la majoria; la major són part bàrbars, però no de la bona manera. Els altres, però, s'han d'espavilar, de nou i amb molt poc. Això ens uneix a les personalitats que han fet de la necessitat de començar de cap i de nou la seva causa, i que la fonamenten amb intel·ligència i capacitat de renúncia. Amb les seves construccions, quadres i històries es prepara la humanitat per a sobreviure, si arriba el cas, a la cultura. I el més important és que ho fa tot rient. Potser aquest riure sona adesiara bàrbar. I ja va bé. De vegades l'individu ha de donar una mica de la seva humanitat a la massa, la qual un dia l'hi retornarà amb interessos i amb escreix. ☪

Traducció de Simona Škrabec